

Alojzije Čondić

BRAK: 'JEDNO TIJELO' ILI VIŠELJUBLJE

U individualističko doba, kada je poimanje braka, naravne i sakramentalne zajednice između muškarca i žene, na kojoj se temelji obitelj, uzdrmano ideološkim prevarama i životnim prijeporima, *Dikasterij za nauk vjere*, jasno tumačeći naravni i crkveni smisao ženidbe, u *Bilješci: 'Jedno tijelo'*¹, istražuje smisao braka kao isključive zajednice i uzajamne pripadnosti. Prema prefektu *Dikasterija za nauk vjere*, kardinalu Víctoru Manuelu Fernándezu (1962.), *Bilješka* prosuđuje suvremenu kulturu i sveopću tehnologiju, koja potiče ljude da se drže neograničenim stvorenjima i suzdržanima prema isključivoj ljubavi, sačuvanoj za jednu osobu. Nakana je izvući pobude iz Svetog pisma, povijesti kršćanske misli, filozofije i pjesništva, koje usmjeruju na odabir jedinstvenoga i isključivoga sjedinjenja ljubavi i sveobuhvatne uzajamne pripadnosti. Da bi se istaknulo razumijevanje jednoženstva (*monogamija*), *Bilješka* donosi bitne misli Učiteljstva, teologa, filozofa i pjesnika od antike do novijega doba.

189

Služba Božja 3,4125.

Bračno jedinstvo pred nastranim nasrtajima

Svetopisamski izričaj 'jedno tijelo' ističe bračno jedinstvo, a pojam 'nas dvoje' pojavljuje se kada u braku postoji snažan osjećaj uzajamnosti i saveza između muškarca i žene, koji dijele život u cjelovitosti. Razlog pisanja *Bilješke*, s jedne strane, temelji se u misli sv. pape Ivana Pavla II. (1978.-2005.), da jednoženstvo treba dublje istražiti, a s druge strane poticaji dolaze iz rasprava s afričkim i drugim biskupima o mnogoženstvu (*poligamija*), te iz zapažanja da na Zapadu, osim tajnih, rastu različiti javni načini nejednobračnih zajednica, nazvanih višeljublje (*poliamorija*), što stvara nered i zablude. Neki se brakovi upuštaju u otvorene veze, a *poliamorične* veze isključuju brak održavajući intimne odnose s više osoba s istodobnim znanjem i pristanakom svih uključenih.

¹ Dicastero per la dottrina della fede, *Una caro*. Elogio della monogamia. Nota dottrinale sul valore del matrimonio come unione esclusiva e appartenenza reciproca (25. 11. 2025.). / *Dikasterij za nauk vjere*, *Jedno tijelo*. Pohvala jednoženstva. Doktrinarna *bilješka* o vrijednosti braka kao isključivoga saveza i uzajamne pripadnosti.

Jednoženstvo nije samo suprotnost mnogoženstvu, nego je mnogo više, jer potiče na razmišljanje o braku u njegovu cjelovitu bogatstvu i plodnosti, što je povezano sa spolnošću, koja, osim usmjerenosti na rađanje, jača jedinstveno, isključivo sjedinjenje i osjećaj uzajamne pripadnosti.

Crkva ustraje u nauku da je brak između muškarca i žene po naravi trajna i isključiva veza te su njegova svojstva *jedinstvo i nerazrješivost*. *Bilješka* se usmjeruje na utjecaj *bračnoga jedinstva* na život te ga shvaća kao izričaj jednoga Boga u trojstvenomu zajedništvu. Ne bavi se pitanjem nerazrješivosti i rađanja, nego *jedinstvom* između muškarca i žene.

Jednoženstvo u Svetomu pismu

Crkveni nauk o jednoženstvu temelji se u Svetomu pismu, a *Bilješka* se oslanja na Isusove riječi: „i dvoje njih bit će jedno tijelo“ (Mk 10,8). Premda je u Staromu zavjetu jednoženstvo često napuštanost, ipak treba isticati činjenicu da je brak ustanovljen 'od početka', u trenutku stvaranja, na što upozorava Isus (usp. Mt 19,4). U Staromu se zavjetu na više mjesta slavi jednobračna ljubav i isključivo sjedinjenje (Pj 6,8-9a), (Post 25,19-28), (Ez 24,15-18), čiji se bogoslovni temelji dubinski razvijaju. Korišteni jednoženstva, a što je tumačio papa Benedikt XVI. (2005.-2013.), proizlaze iz Knjige Postanka, koja predstavlja antropološku objavu, a opisuje naum, koji Stvoritelj predlaže kao cilj ljudske slobode: „Nije dobro da čovjek bude sam: načinit ću mu pomoć kao što je on.“ (Post 2,18). Na kraju Knjige Postanka piše da „će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu i bit će njih dvoje jedno tijelo.“ (Post 2,24). Prema papi Franji (2013.-2025.), glagol 'prionuti' označuje bliski sklad, tjelesno i duševno prijanjanje te se koristi za sjedinjenje s Bogom (usp. Ps 63,8), a bračna se zajednica ne ujedinjuje samo spolno i tjelesno, već i u dragovoljnomu daru ljubavi, čiji je plod 'postati jedno tijelo', kako u tjelesnomu zagrljaju, tako i u sjedinjenju srca i života. Izričajem 'jedno tijelo', uzajamno i posvemašnje darivanje para postaje isključiv i cjelovit odnos. Prema svetomu piscu te dvije osobe čine brak, jednaki su u svomu dostojanstvu, ali su različiti u svojoj pojedinačnoj osobnosti.

Bilješka, govoreći o proročkomu simbolizmu braka ističe Hošeinu ženidbu i njezin simbolički smisao (usp. Hoš 2,4-25), Ezekielov prikaz Božje brige za narod (usp. Ez 16,8), Malahijinju osudu prekida bračnih veza među Izraelcima i ponovni

brak s poganima (usp. Mal 2,16). U konačnici, bračna ljubav opisuje dijalektiku saveza između Izraela i Gospodina, između čovječanstva i Boga (usp. Am 3,2). Savez označuje odnos između Boga i njegova naroda, utemeljen na jednobračnoj vezi toliko stvarnoj da štovanje drugoga boga predstavlja preljub, a preljub je, naučava sv. papa Ivan Pavao II., antiteza bračnoga odnosa. Mudrosna literatura hvali jednobračne zajednice kao pravi izričaj ljubavi između muškarca i žene (usp. Pj 2,16; 6,3), a papa Benedikt XVI., smatra da Bog koristi ljubav da bi otkrio otajstvo svoga trojstvenog života, ustvrdivši da slici monoteističkoga Boga odgovara monogamni brak.

U odnosu na bračnu simboliku Novoga zavjeta Isus se poziva 'na početak', tj. na podrijetlo prvoga ljudskog para (usp. Post 1,27; 2,24), kako bi ponovio da jednobračna, vjerna i neraskidiva ljubav uzvisuje bračni odnos, kojega je Stvoritelj zamislio u isključivosti (usp. Mt 19,3-9). Prema evanđelistima, Marku i Mateju, Isus nedvosmisleno govori o jednoženstvu (usp. Mk 10,6-9; Mt 19,4-6), nadilazeći Mojsijevu normu i vraća valjanost izvornomu Božjem naumu (usp. Mt 19,6). Novi zavjet više puta uvodi bračnu znakovitost u kristološke i crkvene tvrdnje (usp. Otk 19,7-9). Ivan Krstitelj Isusa naziva 'zaručnikom' (Iv 3,29), dok je 'zaručnica novi Jeruzalem' (Otk 21,2). Sv. Pavao sustavno razvija stavku cjelovite i savršene bračne ljubavi između Krista i Crkve (usp. Ef 5,21-33), te preuzima odlomak iz Knjige Postanka o paru, koji je 'jedno tijelo' (Post 2,24). Pavlov pojam 'veliko otajstvo', sv. je Jeronim (347.-420.), preveo pojmom *sacramentum*, što je crkvenoj predaji pomoglo da proglasi otajstvenost ženidbe. Jer, dvoje supružnika, koji se nerazrješivo sjedinjuju, znak su koji upućuje na zagrljaj, kojim Krist grli Crkvu te su živa 'slika' svete i nadnaravne veze, koja ujedinjuje Krista s kršćanskom zajednicom. Naglašavajući vrijednost bračnih odnosa poslanica Hebrejima raspravlja o braku preporučujući poštovanje bračne veze i vjernosti: „Ženidba neka bude u časti u sviju i postelja neokaljana“ (Heb 13,4), a 'Bog će suditi onima koji ne poštuju svetost i jedinstvenost braka'.

Odjeci Svetog pisma u povijesti

Bilješka, također, sažima razmišljanja nekih kršćanskih teologa tijekom crkvene povijesti počevši od crkvenih otaca, pa sve do teologa različitih škola i usmjerenja. Prije svega navodi sv. Ivana Zlatoustoga (349.-407.), koji smatra da bračno jedinst-

vo oslobađa osobe od neobuzdanih spolnih ispada i prikladno usmjeruje spolnost, dok Tertulijan (160.-240.), brak shvaća kao jedinstvo u tijelu i duhu dvoje koji hodaju u jednoj nadi. Sv. Augustin (354.-430.), osim što naglašava važnost rađanja, govori o ljepoti, svrhama i dobru bračnoga jedinstva, koji se očituju u vjernosti u braku. Bračno jedinstvo opisuje kao zajednički hod, 'jedno s drugim', jer naučava da su ujedinjeni oni koji hoda-ju zajedno i koji zajedno teže istomu cilju. Izričaj 'jedno tijelo' crkveni oci tumače na stvaran način, jer Bog nije htio da tijelo bude podijeljeno i rastavljeno. Latinska Crkva spominje pravne označnice braka, što je dovelo do uvjerenja da su sami supružnici služitelji sakramenta ženidbe. Svojim pristankom oni stvaraju jedinstvenu i isključivu bračnu zajednicu, a Istočne Crkve ističu bogoslovna, otajstvena i crkvena stajališta sjedinjenja, koji se obogaćuju pod izljevom milosti. Nasuprot onima, koji su ženidbu smatrali grijehom, sv. Klement Aleksandrijski (150.-215.), ističe svetost braka, a sv. ga Ivan Zlatousti tumači kao zajedništvo života, jer pretjerana suzdržanost u braku može ugroziti bračno jedinstvo.

Između srednjovjekovnih i novovjekovnih pisaca *Bilješka* ističe sv. Bonaventuru (1221.-1274.), koji, nadahnut mislima sv. Tome Akvinskoga (1225.-1274.), u teološkomu obzorju govori o nužnosti konzumiranja braka što označuje sjedinjenje između nas i Krista, a sv. Alfons Marija de' Liguori (1696.-1787.), tvrdi da se u braku mogu razmatrati tri cilja: bitni unutarnji ciljevi, slučajni unutarnji ciljevi i izvanjski slučajni ciljevi razvijajući pastoralni pristup, koji pomaže supružnicima živjeti zajedništvo na bogatiji i poticajniji način. Personalistički teolog i filozof Dietrich von Hildebrand (1889.-1977.), zajedno sa suprugom Alice von Hildebrand (1923.-2022.), pod utjecajem pape Pija XI. (1922.-1939.), govori o ljubavi u braku s nakanom produbljenja razumijevanja svojstava i smisla ženidbe.

U novije doba, Hans Urs von Balthasar (1905.-1988.), u duhu kristološke i pneumatološke misli, ističe *privolu* i smisao slobode u duhu bračnoga zavjeta i obećanja, jer njihov ugovor je punina slobode, koja se postiže u posvemašnjemu darivanju sebe drugoj osobi. Tvrdi da bračno jedinstvo odražuje sjedinjenje Krista i Crkve. Isto tako razmišlja Karl Rahner (1904.-1984.), te, polazeći od činjenice da ljubav izvire iz Boga, smatra da brak objektivno predstavlja ljubav, koju Bog ima u Kristu prema Crkvi. Osim katoličkih teologa, *Bilješka* navodi da je kristološko-

trinitarna perspektiva bračnoga jedinstva snažno i pjesnički naglašena u mislima suvremenih pravoslavnih teologa i filozofa.

Zauzimanja za jednoženstvo do pape Lava XIII. (1878.-1903.), bila su rijetka, ali bitna. *Bilješka* spominje stav pape Inocenta III. (1198.-1216.), iz 1201. god., koji navodi da se mnogoženstvo protivi kršćanskoj vjeri. Drugi lionski sabor (1274.), naučava da nije dopušteno muškarcu istodobno imati više žena niti ženi više muškaraca, a Tridentski sabor (1545.-1563.), promiče jednoženstvo na temelju Isusova nauka da su dvije osobe bračnim vezom usko povezane. Nešto kasnije, papa Benedikt XIV. (1740.-1758.), naučava da nijedno od njih dvoje, dok je drugo živo, ne može sklopiti novi brak, a papa Lav XIII., izrijeком govoreći o jednoženstvu i braneci dostojanstvo žene, jasno naučava da supružnici tvore 'jedno tijelo', tj. jednoženstvo je izričaj uzajamnoga i isključivoga traženja dobra drugoga s ljubavlju. Osobito spominje da je brak sakrament, jer, kao sveti znak, daje milost i prikazuje otajstvenu svadbu Krista s Crkvom. Nakon njega, papa Pio XI. (1922.-1939.), razvija crkveni nauk o bračnomu jedinstvu u enciklici *Casti connubii* (1930.), iznoseći tadašnje društveno-kulturne težnje protivne jednoženstvu. Osim što naglašava vrijednost uzajamne vjernosti supružnika u ispunjenju bračnoga ugovora, papa Pio XI., ističući uzajamno životno zajedništvo i bračnu ljubav, proširuje smisao braka nadilazeći njegovo dotadašnje usko, uglavnom pravno, tumačenje, koje je bilo usmjereno samo na rađanje i ispravan odgoj potomstva.

Drugi vatikanski sabor (1962.-1965.), poglavito u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*, dotadašnji pravni pristup braku obogaćuje personalističkom teologijom, odnosno govorom o bračnoj ljubavi, koja je, osim rađanju i odgoju potomstva, usmjerena cjelovitomu smislu uzajamnoga darivanja. Sabor u *Gaudium et spes*, temeljnomu crkvenom spisu o braku i obitelji, naučava da je Bog začetnik ženidbe, koja se sastoji u zajedništvu ljubavi i života između jednoga muškarca i jedne žene. Ističući da se Gospodin udostojao supružničku ljubav iscijeliti, usavršiti i uzdignuti posebnim darom svoje milosti i ljubavi, tvrdi da po ženidbenomu savezu muž i žena postaju 'jedno tijelo', koje mnogoženstvo zamračuje. Krist blagoslivlje ženidbu i, kao Zaručnik Crkve, dolazi ususret kršćanskim supružnicima po sakramentu ženidbe. Promiče i štiti bračno jedinstvo naučavajući da je ono cjelovito, tj. prožima cijeli supružnički život i moguće je samo između dvoje ljudi, a takva ljubav odgovara jednakomu

dostojanstvu oboje supružnika. Nakon Sabora, sv. papa Pavao VI. (1963.-1978.), nastavljajući saborski nauk potvrđuje vrijednost uzajamnosti i isključivosti predočujući duboku zabrinutost o uzdrmanosti braka i obitelji.

Sv. papa Ivan Pavao II., u doba pojačanoga pritiska na kršćansko shvaćanje braka, koristi Kristovu inačicu 'od početka', da bi u razmišljanje o braku uveo hermeneutiku dara, jer je čovjek stvoren da se daruje drugomu i da se u tomu darivanju ostvaruje. Tumačeći kršćansko poimanje jednoženstva i personalističku zamisao ljudskoga para, koja izvire iz objave, podržava semitsko podrijetlo jednoženstva, koje se pojavljuje kao izričaj međuljudskoga odnosa u kojemu je, svaki od dvaju partnera, od drugoga prepoznat kao jednako vrijedan u svojoj cjelovitosti. Budući da jednoženstvo u Staromu zavjetu nije posve shvaćeno sukladno Stvoriteljevu naumu, papa ga Ivan Pavao II. ne iščitava s normativnoga gledišta, nego teološkoga. Prije svega, jer je Kristova volja da se vrati na 'početak', kada je izvorni par bio jednobračan, tj. 'dvoje u jednomu tijelu' te zbog isključive ljubavi između Boga i njegova naroda, a prekid saveza smatra grijehom preljuba. Međutim, dar Duha Svetoga, izlivenoga u sakramentalnomu slavlju, nudi supružnicima dar novoga zajedništva ljubavi. Tomu se nauku vraća papa Benedikt XVI., pa, podsjećajući na govor o stvaranju, naučava da je 'eros' ukorijenjen u čovjekovoj naravi te ga upućuje na brak. Uostalom, Adam traži i 'ostavlja oca i majku' da pronađe ženu, jer samo će zajedno predstavljati čovječstvo u njegovoj punini i cjelovitosti i postati 'jedno tijelo'. Ljubav, nadilazeći sebičnost, traži svoj konačni način u smislu isključivosti i u smislu 'zauvijek'.

Ljubav za papu Franju, koji pomaže 'utjeloviti' smisao bračne ljubavi, podrazumijeva određenu 'odvojenost od sebe', slobodno predanje do te mjere da smo spremni dati vlastiti život. Za njeva takva ljubav nadilazi unutarne nasilje prema manama drugih, ističući oprost, koji pretpostavlja iskustvo Božjega oprosta. Papa Franjo, predmetu braka, pristupa realistički tvrdeći da se ne smije na dvije ograničene osobe svaljivati golemo breme, tj. da moraju savršeno oponašati jedinstvo između Krista i Crkve, jer brak, kao znak, uključuje dinamičan tijek, koji postupno vodi naprijed, zahvaljujući rastućem ujedinjavanju Božjih darova. Isto tako, papa Lav XIV. (2025.), svojim geslom: *In illo uno, unum* ('U njemu koji je jedan, mi smo jedno'), u odnosu na brak, upozorava da se bračno jedinstvo temelji u odnosu s Bogom i smatra

da je brak kanon istinske, posvemašnje, vjerne i plodne ljubavi između muškarca i žene, jer ljubav supružnike preobražava u 'jedno tijelo' te ih osposobljuje davati život. Osim što *Zakonik kanonskoga prava* (1983.), tvrdi da je Krist ženidbu uzdigao na dostojanstvo sakramenta, *Katekizam Katoličke Crkve* (1992.), naučava da se ženidbeno jedinstvo očituje u jednakomu osobnom dostojanstvu muškarca i žene te se mnogoženstvo protivi tomu dostojanstvu i moralnomu zakonu.

Jednoženstvo u klasičnoj kršćanskoj misli

Sv. Toma Akvinski tvrdi da jednoženstvo proizlazi iz prirod-noga nagona, jer je upisano u narav ljudske osobe, pa odbacuje svaki oblik *poliandrije* i mnogoženstva držeći ih ropstvom. Bračna je vjernost temelj najvećega stupnja prijateljstva između muža i žene, tumači sv. Toma, jer se sjedinjuju ne samo tjelesno, nego, sukladno Knjizi Postanka (2,24), zajedništvom cjelokupnoga domaćeg života. U surječju tomističke misli, filozof Antonin-Dalmace Sertillanges (1863.-1948.), predstavlja brak kao zajednicu dviju osoba ističući da je to, što ljubav ujedinjuje dvoje ljudi, a što sami u sebi ne bi mogli biti, pravo obogaćenje. Tako brak, svakoga od njih dvoje, čini najvoljenijim i osigurava sreću biti jedno u dvoje. Teolog i filozof, Søren Kierkegaard (1813.-1855.), temelj jednoženstva nalazi u zamisli osobe, koja omogućuje istodobno razumjeti smisao svoga postojanja i ljubiti postojanje svoga supružnika. U duhu personalizma, filozof, Emmanuel Mounier (1905.-1950.), polazi od posvemašnje vrijednosti ljudske osobe, čije se puno ostvarenje događa samo kroz sebedarje. Filozof Jean Lacroix (1900.-1986.), pristaša personalizma, zastupa važnost uzajamnoga prepoznavanja dvoje ljudi, tvrdi da jednoženstvo proizlazi iz činjenice da bračno jedinstvo između muškarca i žene nadilazi svako drugo, jer je obiteljski život najveće ostvarenje ljudskoga jedinstva.

Filozof Emmanuel Lévinas (1905.-1995.), razmišljanjem o 'licu drugoga', predlaže da se osobni odnos uvijek otkriva 'licem u lice', što može biti plodonosan put istraživanja smisla braka kao isključive zajednice. Zbog toga se mnogoženstvo, preljub ili višeljublje temelje na tlapnji da se punina odnosa može pronaći u nizu licā. S druge strane, sv. papa Ivan Pavao II., kao mladi varšavski biskup Karol Wojtyła (1920.-2005.), svojim je mislima pridonio dubinskomu shvaćanju smisla jedinstvene i isključive

bračne zajednice tvrdeći da brak, kao unutarnji i bitni razlog postojanja, posjeduje međusobni sklop: to je zajednica i jedinstvo dviju osoba. Temeljno uporište njegove misli je 'personalističko načelo', koje zahtijeva postupanje s osobom na način koji odgovara njezinu biću, a ne kao predmet užitka, što se događa u mnogoženstvu. Spolno sjedinjenje, tumači Wojtyła, uključuje cijelu osobu, kao 'subjekt', a ne kao 'objekt' te se razvija samo u okviru jedinstvene i isključive pripadnosti, a sve je drugo suzdržano davanje sebe. Odbacujući maniheizam ističe da je jednoženstvo očitovanje personalističkoga poretka i da je bračno jedinstvo bitno svojstvo braka. *Bilješka* navodi Jacquesa Maritaina (1882.-1973.), koji, odbacujući jansenističko tumačenje duhovne ljubavi, a s proživljenoga gledišta nadnaravne misli i bogoslovne ljubavi, razmišljajući o jednobračnoj ljubavi, pod brakom misli na posvemašnji i neopoziv dar jednoga drugomu, iz ljubavi prema drugome, jer samo tako brak može biti izvorna zajednica ljubavi između muškarca i žene, izgrađena ne na pijesku, nego na stijeni.

U odnosu na društveno-kulturno zamagljivanje jednoženstva pomoću razvoda, preljuba, slobodnih veza, poliamorije, *Bilješka*, pitajući se kako očuvati mogućost vjerne i jednobračne ljubavi, odgovor nalazi u izobrazbi. Nedovoljno je osuđivati neuspjehe, nego treba poticati nove naraštaje da prihvate iskustvo ljubavi kao antropološkoga otajstva. Širidba društvenih mreža i spolnoga nasilja pokazuje potrebu za izobrazbom i odgojem, jer ljubav poziva na odgovornost.

Pjesnička riječ

Papa Franjo tvrdi da književna riječ potiče na razmatranje, pjesništvo govori o stvarnosti slušajući samu stvarnost, a umjetnik je čovjek koji vidi dublje, najavljuje drukčiji način gledanja i razumijevanja stvarnosti, stoga se pjesnička riječ ne smije zanemariti. Mnogi su pjesnici nastojali izreći ljepotu bračnoga jedinstva i isključivoga sjedinjenja, a kod velikih pjesnika ne radi se o naivnomu romantizmu, nego o stvarnosti koja potiče rast. Uzajamna pripadnost nije samo plod osobne potrebe, već odluka da pripadamo drugomu, koji nam omogućuje prevladati usamljenost i napuštenost, a ljubav opaža da je ljudska osoba 'neprenosiva' i da ne može biti osobno vlasništvo i zahtijeva sličan stav. *Bilješka* zaključuje da pjesnička riječ ozbiljno shvaća vrijednost

isključivoga sjedinjenja osoba, koje su odlučile biti zajedno na isključiv način.

Neka razmišljanja o bračnomu jedinstvu

Bračno jedinstvo, kao središnji predmet ovoga spisa, može se izreći različitim filozofskim, teološkim ili pjesničkim nazivljima, a *Bilješka* se odlučuje za: *uzajamnu pripadnost i bračnu ljubav*. O uzajamnoj pripadnosti supružnika, već je u V. st., govorio papa Lav Veliki (440.-461.), a temelji se na slobodnomu pristanku dviju osoba. Saborska konstitucija *Gaudium et spes* naučava da je *pristanak* ljudski čin, kojim se supruzi uzajamno predaju i primaju. Karol Wojtyła tvrdi da uzajamnost obvezuje da se ljubav muškarca i žene promatra jedinstveno, jer uzajamnost je odraz trojstvenoga života, a ljubav ih čini sličnima Bogu, koji je sama ljubav. Papa je Franjo govorio o braku u smislu slobodno odabrane pripadnosti, jer uzajamna i isključiva pripadnost postaje poticaj čvrstoći zajednice. Jer, mogućnost sjedinjenja se mijenja, ali, kada tjelesna privlačnost i spolnost oslabe, supružnici spoznaju da nisu sami, nego da uzajamna pripadnost i ljubav ostaju.

Kada nedostaje ljubav i poštovanje drugoga, lako se razvijaju bolesti pretjeranoga posjedovanja drugoga: manipulacija, ljubomora, uznemiravanje, nevjera, dominacija, strah, nasilje, nadzor, gušenje itd. Da bi se sve to izbjeglo treba poticati odgovornost i razgovor, jer je svaki dom jedinstven i bračni savez drukčiji. Kada se pojave znakovi ljutnje treba reagirati na vrijeme, potvrditi dostojanstvo i postaviti granice, započeti razgovor, jer drugoga se ne smije usisati, nego treba poštovati svetost njegove neprenosivosti. Jer, tvrdi *Bilješka*, u čovjeku postoji jezgra u koju samo Bog, svojom ljubavlju, može ući, a da je ne naruši. Brak nije posjed i zato par, u svojoj zrelosti, ostavlja mogućnost da jedno od njih može zadržati osobnu tajnu zaključanu u svetištu svoje savjesti i nedopustiti uplitanje u područje svoje skrovitosti. Brak u zreloj ljubavi isključuje svako nadziranje i produbljuje povjerenje, ali osobe ne oslobađa u potpunosti od usamljenosti, jer supružnik ne može dosegnuti prostor, koji pripada samo Bogu. To ne znači da je njihova naklonost sebična, nego je ograničena i ne može se očekivati da ispuni svaku potrebu.

Sposobnost prihvaćanja nesigurnosti slobode, posebno ako se vole, ne može se prihvatiti bez velike patnje. U očuvanju zdra-

ve slobode Božja riječ zahtijeva da jedno drugo ne odbacuju (usp. 1 Kor 7,5), premda prečesta udaljenost oslabljuje zajedništvo, a da bi se izlječilo otuđenje treba pojačati razgovor. Uzajamna pripadnost postaje uzajamna pomoć, koja pomaže jedno drugomu da sazrijevaju kao osobe, a zajednička molitva je sredstvo rasta u ljubavi i posvećenju. Stoga, razmišljati o jednoženstvu znači propitivati odnos ljudske ljubavi s njezinim konačnim ispunjenjem, koje uključuje Boga, jer se bez njega ljubav zatvara u osobnu konačnost i urušava.

Bračna ljubav

Bračna je zajednica način prisnoga i sveopćega prijateljstva, jer brak se ne može istinski shvatiti bez govora o ljubavi, koja, u suradnji supružnika, teži dosegnuti vrhunac nadnaravne ljubavi (usp. 1 Kor 13,7). Nadnaravna ljubav je Božji dar, koji treba izmoliti i hraniti sakramentalnim životom, a supružnike potiče da se sjete da je Bog glavni začetnik bračnoga jedinstva, jer ono nije samo ljudski pristanak, nego djelo Duha Svetoga. Bračna ljubav je afektivna zajednica, ali nadilazi osjećaje i želje, jer je to veza između onoga koji ljubi i ljubljenu osobu doživljuje 'kao sebe samoga' (usp. Lev 19,18). Pokazuje se u volji, koja želi, unatoč svim izazovima, ostati u jedinstvu sa supružnikom tvoreći 'jedno tijelo'. Samo je tako moguće održati vjernost u kušnjama, jer ljubav supružnike veže s vrjednotama, koje su veće od osobnih potreba i time potvrđuju proročku važnost jednoženstva, što je dubinski sadržano u bračnoj privoli.

Premda bračno prijateljstvo, ljubavlju i empatijom, u određenoj mjeri nadilazi spolnost, ipak joj istodobno daje njezin najljepši i najdublji smisao. Jer, kako naučava papa Franjo, Bog je stvorio spolnost kao čudesan dar, pa je spolno združivanje, življeno s ljubavlju i posvećeno sakramentom, za ženidbene drugove put rasta u milosti. Prema *Bilješci*, koja se poziva na sv. Tomu Akvinskoga, živjeti spolnost kao čin cijele osobe, u njezinu tijelu i duši, zahvaljujući ljubavi, znači da se ne živi ravnodušno, već kao pothvat osobe, koja odlučuje sasvim se sjediniti s drugim. Tako življena spolnost nije ispuh neposredne potrebe, nego je osobni izbor, koji izriče cjelovitost svoje osobe i prihvaća drugoga u osobnoj cjelovitosti. Osobni i cjeloviti pristup može osloboditi srce od trauma, strahova, tjeskobe, usamljenosti i napuštenosti, jer sve to potkopava užitek. Rast ljubavi kao bogoslovne krje-

posti osposobljuje osobu za ljudskiju radost i zahvalnost Bogu, "koji nam sve bogato daje na uživanje" (1Tim 6,17), u suprotno-
mu, ako netko drugoga koristi kao sredstvo, užitak mu ostavlja
osjećaj praznine i usamljenosti.

Ljubav je jedna stvarnost, ali s različitim odrednicama, kao što je posjedovna i nesebična ljubav, tvrdio je papa Benedikt XVI. Tamo gdje su te dvije mjere posve odvojene, ljubav trne. No, osoba nije svemoguća i neiscrpni darivatelj dobra, već je biće u potrebi, koje treba drugoga, tj. krhki smo i slabi, drugi nam je bitan i treba mu omogućiti da nam čini dobro. U suprotno-
mu, radilo bi se o samodostatnosti, koja prerasta u prikrivenu sebičnost, jer čovjek ne može samo davati, mora i primiti, tko želi davati ljubav, mora je primiti kao dar. Ali, u surječju post-modernoga potrošačkog individualizma pojavljuju se neobuzdane težnje za seksom, nijekanje seksualnosti u svrhu rađanja te poricanje ujedinjenja seksualnosti i braka. To se događa zbog osjećaja tjeskobe, stalne zauzetosti, želje za posvemašnjom slobodom, opsesijom putovanjima, a posljedica je, također, gubitak želje za suradnjom i razgovorom, a sve se opravdava 'stresom'.

Premda plodnost ne mora biti izričita svrha svakoga spolnog sjedinjenja, kao načina izričaja bračne ljubavi, ali njezina cjelovitost zamisao ne smije nijekati stvaranje novoga života i otvorenost životu, jer cjelovitost odgovara zahtjevima odgovorne plodnosti. U odnosu na to, *Bilješka*, pozivajući se na Karola Wojtylu i sv. papu Pavla VI., navodi da se, u svezi toga, mogu pojaviti neke opravdane okolnosti: da brak ne može imati djecu, ali ne gubi ništa od svoje važnosti, jer je brak sam po sebi dobro ako i nema djece, na što su davno upozorili sv. Augustin i sv. Ivan Zlatousti, a što je potvrdio *Drugi vatikanski sabor*; da par svjesno ne traži određeni spolni čin kao sredstvo rađanja; da par poštuje prirodno neplodno razdoblje u kojemu iskazuje svoju ljubav i čuva uzajamnu vjernost. Takvim postupkom oni dokazuju ispravnu ljubav. Iz bračnoga jedinstva, koje pripada bračnoj biti, bračna ljubav postaje glavni i najsavršeniji čudoredni i duhovni izričaj, koji braku daje različite oblike plodnosti.

Isključivo jedinstvo, koje održava istinska ljubav, premda može biti nezrelo i krhko, otvoreno je za druge odnose i raspoloženo je sebedarju, za zajedničke naume da se učini nešto lijepo za zajednicu i svijet. Bračni parovi trebaju imati jasnu svijest o društvenim obvezama, jer nas vjera ne udaljuje iz svijeta, nego nas dublje uključuje u njega. Stoga, rađanje i posvajanje

nisu jedini načini da se iskusi plodnost ljubavi, jer su i obitelji s mnogo djece pozvane ostaviti svoj trag u društvu da bi se razvili različiti oblici plodnosti.

Bračna veza i prijateljstvo pozvani su posvetiti svoja srca drugima, ići dalje od sebe i otvoriti se, jer zatvoreno 'mi' (*endogamija*), protuslovi ljubavi i može je smrtno raniti. *Endogamiju*, koja osiromašuje smisao braka, može spriječiti stvaranje prostora za rad i dobrobit braka. Bitno je produbljivati razgovor i odnose, brakovi bez djece mogu posvojiti djecu ili na različite načine biti oslonac djeci drugih brakova. U druženju s drugim brakovima i primajući njihovu potporu postoji mogućnost pomoći osobama u nevolji ili na različite načine služiti društvu i Crkvi, a poseban dokaz otvorenosti prijateljstva i plodnosti ljubavi očituje se u pozornosti prema siromašnima, jer oni nisu, naučava papa Lav XIV., društvena poteškoća, nego 'obiteljsko pitanje'.

Zaključno

Istinu jednoženstva Crkva baštini iz Svetoga pisma, koje potvrđuje da dvoje postaju 'jedno tijelo', jedno srce, jedna duša, jer je brak zajednica muškarca i žene, s istim dostojanstvom i pravima, te zahtijeva odnos toliko blizak i cjelovit da se ne može dijeliti s drugima i zato se opisuje kao nerazrješivo jedinstvo. To je bitna i neotuđiva označnica posebnoga prijateljstva, koje se zove ženidba, čije životno očitovanje zahtijeva cjeloviti tjelesni i duhovni odnos, koji sazrijeva i raste prema jedinstvu, a odražuje ljepotu trojstvenoga zajedništva i jedinstvo Krista i Crkve. *Bilješka* svojim sadržajem ističe kršćanske misli o braku tijekom povijesti te jasno naučava da su jedinstvo i nerazrješivost bitna bračna svojstva. S jedne strane, nerazrješivost proizlazi kao jedinstvena i isključiva označnica jedinstva, a s druge strane, jedinstvo omogućuje trajnost i vjernost, što zahtijeva nerazrješivost. Bračno jedinstvo, osim njegove ljepote, ipak treba shvaćati dinamično, jer je pozvano na stalni rast, odnosno, kako kaže *Gaudium et spes*, muž i žena smisao svoga jedinstva iz dana u dan sve potpunije stječu.

Alojzije Čondić